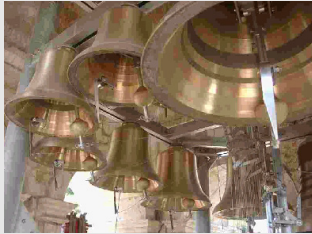

Hoge Raad, 18 februari 1966, Petit en Fritsen v Nederlandse Klokkenspel-Vereniging

PUBLICATIE

Grievende insinuaties over persoonlijke motieven bestuurder

Overwegende dat uitlatingen waarin wordt geïnsinueerd dat een bestuurder van een vereniging, bij het geven van adviezen namens deze, zich, in strijd met wat hem in zijn positie betaamt, laat leiden niet uitsluitend door zakelijke motieven maar (mede) door persoonlijke voorkeur, ook al zijn die uitlatingen niet in beledigende vorm vervat, een voor de betrokkene grievend karakter dragen;

dat de in de onderhavige zaak daar nog bij komende omstandigheid dat, zoals het Hof heeft vastgesteld, de uitlatingen zijn gedaan door een lid van de vereniging jegens buiten de vereniging staanden, die uitlatingen bovendien kan stempelen tot een onrechtmatige gedraging, gelijk te dezen door het Hof is aangemenen; dat immers in een zodanig geval als regel zal zijn in aanmerking te nemen — zoals het Hof blijkbaar heeft gedaan — dat de insinuaties afkomstig zijn van een persoon die aan het feit dat hij zelf lid van de vereniging is, een zeker gezag kan ontleen tegenover buiten de vereniging staanden, die van hun kant veelal niet in staat zijn die uitlatingen op haar juiste waarde te beoordelen, terwijl tegenover dezen de mogelijkheden tot het voeren van verweer in eigen kring en tot herstel van geschokt vertrouwen, zoals die binnen verenigingsverband voor de in opspraak gebrachte bestuursleden openstaan, ontbreken;

PROCESRECHT

Algemeen verbod

dat de omschrijving van het verbod, ten einde dit effectief te doen zijn, slechts kan geschieden in meer algemene termen, maar dan ook, naar een redelijke uitlegging, de draagwijdte van het verbod beperkt moet worden geacht tot handelingen waarvan in ernst niet kan worden betwijfeld dat zij, mede gelet op het belang tegen aantasting waarvan het verbod gegeven is, inbreuken, als door de rechter verboden, opleveren

dat, aldus bezien, het verbod voldoet aan de eis, dat in de omschrijving ervan een voldoende afbakening wordt gevonden ter vaststelling van hetgeen al dan niet onder het verbod begrepen is;

Vindplaatsen: NJ 1966, 208, m.nt. G.J. Scholten

Hoge Raad, 18 februari 1966

(De Jong, Houwing, Hulsmann, Petit, Beekhuis)

(...)

1. de naamloze vennootschap ‘Petit en Fritsen NV’, te Aarle-Rixtel;

2. [...], directeur van de onder 1 genoemde NV, te Aarle-Rixtel, eisers tot cassatie van een tussen partijen gewezen arrest van het Hof te 's-Hertogenbosch van 17 dec. 1964, advocaat: Mr. C.R.C. Wijckerheld Bisdom, tegen:

de rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging ‘Nederlandse Klokkenspel-Vereniging’, te Utrecht, kantoor houdende te Culemborg, verweerster in cassatie, advocaat: Mr. Ph.C.M. van der Ven.

(...)

Overwegende dat uit het bestreden arrest en de stukken van het geding blijkt:

dat verweerster in cassatie — NKV — bij exploit van 14 juli 1964 de eisers tot cassatie — hierna aan te duiden als ‘Petit en Fritsen’ en ‘directeur Fritsen’, tezamen ook als ‘partijen Fritsen’ of ‘Fritsen’ — heeft gedaagd voor de President van de rechtbank te 's-Hertogenbosch en heeft gevorderd dat deze partijen Fritsen zal verbieden mondeling of bij geschrifte of op welke wijze ook zich ongunstig uit te laten over het optreden van NKV en haar bestuursleden, met name door over derzelver objectiviteit en/of deskundigheid twijfel te wekken, met bepaling van een dwangsom van f 1.000 voor iedere overtreding;

dat NKV daartoe heeft gesteld, kort samengevat:

dat partijen Fritsen zich tegenover derden uitlatingen veroorloven welke de strekking hebben het vertrouwen in NKV, die onder meer tot taak heeft aan afnemers van klokkenspelen en dergelijke objectieve adviezen te verstrekken, te ondermijnen door haar welbewust in strijd met de waarheid te verwijten, dat zij bij haar adviezen een ongerechtvaardigde voorkeur voor de klokkengieterij R. Eysbouts CV aan de dag legt, waardoor de eer en goede naam van NKV en van haar bestuur, met name van haar voorzitter Mr. de [W.], wordt aangetast, en welke uitlatingen onrechtmatig zijn, immers in strijd met de zorgvuldigheid welke in het maatschappelijk verkeer in acht genomen dient te worden t.a.v. eens anders persoon en goed; voorts dat te duchten is, dat partijen Fritsen zullen voortgaan met het doen van uitlatingen, soortgelijk aan de in de dagvaarding vermelde, waaronder (a) een uitlating van directeur Fritsen gedaan jegens [...], adviseur van het gemeentebestuur van Dordrecht: ‘als de NKV advies gegeven heeft weten wij al, dat natuurlijk Eysbouts de opdracht zal krijgen’, en (b) een uitlating van directeur Fritsen tegenover de secretaris van het carillon-comite Etten-Leur: dat hij wel 20 plaatsen kon noemen, waar door toedoen van Mr. de [W.] een opdracht naar Eysbout was gegaan, waaraan hij toevoegde: ‘dat loeert maar bij Eysbouts’;

dat bij vonnis van 24 juli 1964 de President aan NKV haar vordering heeft ontzegd, zulks na te hebben overwogen:

‘dat de vordering kort samengevat hierop neerkomt dat NKV, van oordeel zijnde dat de in de dagvaarding ge-

stelde en omschreven handelingen en gezegden van partijen Fritsen onrechtmatig zijn als in strijd met de zorgvuldigheid die in het maatschappelijk verkeer betaamt met betrekking tot de eer en goede naam van NKV en haar bestuur, met name van Mr. R. de Waard, en lettende op de door Petit en Fritsen aangekondigde uitgave van een zogenaamd 'witboek', beducht is dat partijen Fritsen zullen voortgaan zonder enige grond en tegen beter weten in de eer en goede naam van NKV en haar bestuur, met name van Mr. R. de Waard, aan te tasten en te ondermijnen, hetgeen ten gevolge zou kunnen hebben, dat NKV haar vertrouwenspositie verliest en dat Mr. R. de Waard genoodzaakt zou zijn als voorzitter en bestuurslid af te treden, alsmede dat de opdrachtgevers die advies behoeven zich hierover zouden wenden tot personen en instellingen die geen of minder waarborg van deskundigheid en/of objectiviteit zouden bieden, en stelt dat zij mitsdien recht en belang heeft te vorderen, dat aan partijen Fritsen verboden wordt hiermede voort te gaan en, gelet op het uiteraard spoedeisend karakter der zaak, vordert dat bij vonnis uitvoerbaar bij voorraad door Ons aan partijen Fritsen zal worden verboden mondeling of bij geschrifte of op welke wijze ook zich ongunstig uit te laten over het optreden van NKV en haar bestuursleden, met name door over derzelver objectiviteit en/of deskundigheid twijfel te wekken, met bepaling van een dwangsom ad *f* 1.000 voor iedere overtreding;

'dat partijen Fritsen, die zelf leden van NKV zijn, verklaard hebben om hen moverende redenen geen vertrouwen in het beleid van het bestuur van NKV te hebben en in het bijzonder het beleid van Mr. R. de Waard, zowel als voorzitter van NKV als van haar adviescommissie, in vele opzichten niet juist te achten;

'dat partijen Fritsen erkend hebben hun kritiek op genoemd beleid niet onder stoelen of banken gestoken te hebben, en na een expose over een drietal klokkenspelprojecten, te weten Gorinchem, Dordrecht en Etten-Leur, gegeven te hebben, ter adstructie van hun visie betreffende het beleid van NKV en haar voorzitter, geantwoord hebben, dat zij in geen geval opzettelijk en welbewust in strijd met de waarheid en tegen beter weten in het beleid van NKV en/of haar voorzitter onjuist hebben geacht en hun oordeel aan derden bekend hebben gemaakt, doch dat zij volharden bij hun oordeel dat door NKV en haar voorzitter beleidsfouten zijn gemaakt en dat zij — partijen Fritsen — het recht hebben daarop kritiek — welke kritiek niet welbewust in strijd met de waarheid is — uit te oefenen;

dat de vordering van NKV een rechtstreekse aantasting is van het vrije woord; NKV vraagt geen staking of verbod van enige concrete publicatie, neen zij vraagt een verbod uit te vaardigen aan partijen Fritsen om zich 'ongunstig' uit te laten; partijen Fritsen hebben tot nu toe gemeend dat in Nederland alleen de koning onschendbaar is, maar dat het ieder vrijstaat op ieder kritiek uit te oefenen, zich zelfs 'ongunstig' over iemand uit te laten; men mag niet beledigend zijn, maar men mag zijn mening wel uiten; ook in casu wanneer die er op neer komt, dat volgens partijen Fritsen Mr. de [W.] van calculeren geen verstand heeft, zelfs wanneer

die er op neer komt dat hij als voorzitter van NKV (want alleen in die kwaliteit staat hij hier tegenover partijen Fritsen) de objectiviteit uit het oog verliest, althans de schijn daarvan niet vermijdt; dat de vrijheid van drukpers en de normen van een democratisch maatschappelijk verkeer niet toelaten dat een verbod als door NKV gevraagd gegeven wordt;

'dat Wij van oordeel zijn dat een verbod als door NKV gevorderd, door Ons niet gegeven kan worden, ook niet al zouden de door NKV bij dagvaarding gestelde en door haar gewraakte uitlatingen door directeur Fritsen gedaan zijn;

'dat immers een dergelijk verbod, zoals partijen Fritsen terecht aangevoerd hebben, indruist tegen de vrijheid van meningsuiting in woord en geschrift, kunnende aan partijen Fritsen niet bij voorbaat het recht ontnomen worden om in hun beroep van klokkengieters in de toekomst als hun mening te kennen te geven, dat naar hun oordeel de voorzitter van NKV, — hoe integrerend ook als rechter — onvoldoende deskundig is met betrekking tot de calculatie van de kostprijs van carillons en dergelijke, of onvoldoende technisch deskundig of hoe dan ook met betrekking tot klokkenspelen cum annexis;

'dat Wij voorts van oordeel zijn dat aan partijen Fritsen evenmin het recht ontzegd kan worden in de toekomst als hun mening te kennen te geven dat zij — die zelf lid zijn van NKV — het ongewenst achten dat NKV of haar voorzitter qualitate qua dusdanige nauwe relaties tot een van de leden van NKV, in casu Eysbouts, onderhoudt of aanknoopt, dat andere leden, in casu partijen Fritsen beducht worden dat de objectiviteit van NKV in opspraak kan komen, of betwijfeld kan worden;

'dat Wij van oordeel zijn, dat aangezien NKV niet gesteld heeft noch te bewijzen aangeboden heeft, dat partijen Fritsen ooit een beledigende of lasterlijke publicatie tegen NKV het licht heeft doen zien, er geen vrees aannemelijk is gemaakt, dat het door NKV bedoelde door partijen Fritsen te publiceren 'Witboek' een voor NKV of haar voorzitter beledigende en/of lasterlijke inhoud zal hebben of zal indruisen tegen de zorgvuldigheid die partijen Fritsen betaamt in het maatschappelijk verkeer met betrekking tot de eer en goede naam van NKV en/of haar voorzitter;

'dat voor zover de door NKV gestelde door directeur Fritsen in het verleden voor de dagvaarding in kort geding gedane uitlatingen beledigend en lasterlijk voor de voorzitter van NKV geweest zouden zijn — welke qualificaties door partijen Fritsen gemotiveerd ontkend zijn en geadresseerd door het overgelegde proces-verbaal van voorlopig getuigenverhoor — aan NKV en haar voorzitter de gewone weg van rechten open gestaan heeft of nog openstaat om hetzij in civilibus hetzij door aangifte ex art. 261 en volgende Sr., daartegen op te komen;

'dat, al zou bij aanwending van die rechtsmiddelen NKV en haar voorzitter in het gelijk gesteld worden, dan daaruit nog geenszins volgt dat te duchten valt dat directeur Fritsen voornemens is zich aan recidive schuldig te maken;

‘dat mitsdien een onderzoek naar de al of niet toelaatbaarheid van de door directeur Fritsen in het verleden gedane en door NKV gewraakte uitlatingen irrelevant is, weshalve Wij van het horen van de door NKV gedagvaarde getuige J. v. d. Braak hebben afgezien;

‘dat Wij op grond van het bovenoverwogene van oordeel zijn dat aan NKV haar vordering behoort te worden ontzegd, met veroordeling van NKV als de in het ongelijk gestelde partij in de kosten van het geding;’;

dat NKV, na door haar tegen deze uitspraak ingesteld hoger beroep, bij akte ter rolle aan haar vordering een subsidiaire vordering heeft toegevoegd, waarvan de conclusie luidt, dat aan partijen Fritsen worde verboden anders dan binnen het verenigingsverband zich zodanig over NKV of haar bestuursleden uit te laten dat bij derden twijfel kan worden gewekt aan derzelve integriteit, objectiviteit en deskundigheid;

dat het Hof te 's-Hertogenbosch bij het bestreden arrest heeft overwogen als volgt:

1. ‘dat de eerste grief zich richt tegen het oordeel van de President, dat het in prima gevorderde verbod niet gegeven kan worden, aangezien dit zou indruisen tegen de vrijheid van meningsuiting in woord en geschrift, ook al zouden de gewraakte uitlatingen gedaan zijn;

2. ‘dat de feitelijke grondslag van de in prima ingestelde vordering (en eveneens die van de in appel daaraan toegevoegde subsidiaire vordering) hierin gelegen is, dat Fritsen het door uitlatingen aan derden in strijd met de waarheid doet voorkomen, dat Mr. de [W.], voorz. van NKV en van haar adviescommissie, welke tot taak heeft objectieve adviezen te verstrekken aan gegadigden voor de aankoop van klokkenspelen of voor onderhoud of restauratie daarvan, zich bij die adviezen laat leiden door een ongerechtvaardigde, op vriendschapsrelaties met de directeur van de klokkengieterij B. Eysbouts CV berustende voorkeur voor deze, alsmede dat NKV of Mr. de [W.] ondeskundig is t.a.v. onderdelen van de in de adviezen betrokken onderwerpen;

3. ‘dat NKV deze uitlatingen een aantasting acht van eer en goede naam van haar en haar voorzitter, welke onrechtmatig is, zijnde deze in strijd met de zorgvuldigheid welke in het maatschappelijk verkeer betaamt t.a.v. eens anders persoon of goed;

4. ‘dat, nu NKV niet stelt, dat Fritsen het oogmerk had om haar of haar voorzitter qualitate qua te beledigen in de zin van art. 1408 en volgende BW, de vordering — ook de subsidiaire — geacht moet worden te berusten op art. 1401 van dat Wetboek;

5. ‘dat het Hof critiek op de deskundigheid van NKV of Mr. de [W.] geen aantasting acht van hun eer en goede naam welke in strijd geacht moet worden met de in acht te nemen maatschappelijke zorgvuldigheid, zodat deze critiek geen grond kan opleveren voor het gevorderde verbod;

6. ‘dat aan Fritsen het recht niet ontzegd kan worden om, indien zij van oordeel is, dat NKV of haar voorzitter de objectiviteit, welke door hen bij het geven van adviezen in acht genomen dient te worden, niet betracht, zijn bezwaren hiertegen te uiten jegens NKV,

haar bestuur en haar leden, mits hierbij het oogmerk van belediging niet aanwezig is;

7. ‘dat dit met zich brengt, dat een verbod als in prima is gevraagd en waardoor Fritsen van het in de voorgaande rechtsoverweging genoemde recht beroofd zou worden, te ruim is om voor toewijzing in aanmerking te komen, weshalve de weigering van de President om dit te geven — daargelaten de daarvoor gegeven motivering — niet onjuist genoemd kan worden en dient te worden gehandhaafd;

8. ‘dat de grief derhalve niet tot vernietiging van het beroepen vonnis kan leiden, de overige grieven, welke gericht zijn tegen de motivering van de weigering van het verbod en het afzien door de President van het verhoor van van den Braak als getuige, geen behandeling meer behoeven en het beroepen vonnis dient te worden bevestigd;

9. ‘dat echter de subsidiaire vordering grotendeels toewijsbaar is;

10. ‘dat voldoende is komen vast te staan, dat Fritsen aan derden te kennen heeft gegeven, dat NKV, in het bijzonder haar voorzitter Mr. de [W.], bij adviezen aan gegadigden een ongerechtvaardigde voorkeur heeft doen gelden voor de klokkengieterij B. Eysbouts CV en dat deze voorkeur te wijten is aan een vriendschappelijke relatie tussen Mr. de [W.] en Eysbouts; dat immers Fritsen heeft erkend zich in kritische zin te hebben uitgelaten jegens de in memorie van grieven genoemde van den Braak, zijnde de in de dagvaarding bedoelde secretaris van het carilloncomite Etten-Leur en daarbij gezegd te hebben met betrekking tot Mr. de [W.]: ‘dat logeert maar bij Eysbouts’ waarmee naar 's-Hofs oordeel kennelijk bedoeld is een verband te leggen tussen het logeren door Mr. de [W.] bij Eysbouts en de inhoud van de door Mr. de [W.] gegeven adviezen;

11. ‘dat Fritsen niet ontkend heeft tegen de architect Basters gezegd te hebben: ‘als NKV advies heeft gegeven weten we al dat natuurlijk Eysbouts de opdracht zal krijgen’;

12. ‘dat bovendien door NKV nader gesteld en in rechte gebleken is, dat Fritsen na het beroepen vonnis zich in de door NKV gewraakte zin heeft uitgelaten; dat hij namelijk in een in het geding gebrachte brief dd. 27 juli 1964, gericht aan het Bestuur en de leden van de Raad van de gem. Dordrecht, onder meer schreef: (a.) dat Eysbouts zich irreele eisen en unfaire handelwijzen meende te kunnen permitteren ‘Omdat er inmiddels een speciale verhouding tussen hem en de voorzitter van NKV gegroeid was’; (b.) ‘Mr. de [W.] was op de hoogte van het overleg tussen de klokkengieters en steunde dit. Hij had de minderwaardige onderkruipmethode van Eysbouts onmiddellijk en voor 100% dienen te desavoueren. In plaats daarvan verklaarde hij echter volkomen ongefundeerd de offerte van Petit en Fritsen als exorbitant hoog en ging hij na het gesprek met de Heer Basters met Eysbouts lunchen’; dat voorts op 23 okt. 1964 in het Algemeen Handelsblad, hetwelk eveneens in het geding is gebracht, een artikel verscheen met het opschrift ‘Klokken van Paleis op de Dam inzet van prestigestrijd’ welk artikel onder meer inhoudt: ‘En

dat neem ik niet', aldus Fritsen. 'We zouden het samen doen en nu, omdat Eysbouts en ik ruzie hebben, mag Eysbouts het alleen doen. Maar waarom ik niet? Omdat Eysbouts meer historische ervaring heeft, zegt meneer de Waard. Nou is het allang bekend, dat meneer de Waard bevriend is met Eysbouts. Hij logeert er wel eens en ze bezoeken elkaar';

13. 'dat, nu Fritsen erkent door een journalist van bedoeld dagblad te zijn geïnterviewd, het Hof, mede door de wijze waarop Fritsens uitlatingen, namelijk tussen aanhalingstekens, zijn opgenomen, moet aannemen, dat deze zich, zo niet in dezelfde bewoordingen, dan toch met woorden van gelijke strekking jegens de journalisten uitgelaten heeft;

14. 'dat deze uitlatingen ondubbelzinnig insinueren, dat Mr. de [W.] zich bij zijn adviezen als voorzitter van de adviescommissie van NKV laat leiden door een op persoonlijke verhouding tot Eysbouts berustende voorkeur voor deze, en naar 's Hofs voorlopig oordeel voldoende medewerken tot het bewijs, dat ook de in de dagvaarding vermelde uitlatingen, welke eveneens een gebrek aan objectiviteit van Mr. de [W.] insinueren, jegens de Heren Basters en van den Braak gedaan zijn, en tevens aantonen dat herhaling van soortgelijke uitlatingen jegens derden te duchten is;

15. 'dat door deze uitlatingen, welke veel verder gaan dan een critiek op het door NKV en Mr. de [W.] gevoerde beleid, bij derden twijfel kan worden gewekt aan objectiviteit en integriteit van NKV en haar voorzitter, hetgeen naar 's Hofs oordeel, indien dit jegens derden, anderen dan NKV haar bestuur of leden, geschiedt, voor een lid van NKV als Fritsen onrechtmatig is;

16. 'dat dergelijke uitlatingen nog te meer onrechtmatig zijn, nu Fritsen niet heeft betwist de stelling van NKV, dat hun inhoud is in strijd met de waarheid;

17. 'dat derhalve het subsidiair gevorderde verbod toewijsbaar is behalve, zulks op gronden als boven overwogen is, voor zover het betrekking heeft op uitlatingen inzake het gebrek aan deskundigheid;

18. 'dat deze beslissing met zich brengt, dat, nu in appel enerzijds NKV is blijven volharden bij haar primaire vordering, anderzijds Fritsen ook het subsidiaire petitum, dat toegewezen wordt, heeft bestreden, laatstgenoemde in de helft van de kosten van het appel van NKV verwezen moet worden';

op welke gronden het Hof het door de President gewezen vonnis heeft bevestigd en, de voormelde alsnog in hoger beroep door NKV ingestelde subsidiaire vordering ten dele toewijzende, partijen Fritsen heeft verboden om zich, anders dan binnen verenigingsverband van NKV, zodanig over NKV of haar bestuursleden uit te laten, dat bij derden twijfel kan worden gewekt aan derzelve integriteit en objectiviteit, zulks onder vaststelling van een dwangsom van f 1.000 indien en zo dikwijls partijen Fritsen dit verbod zullen overtreden;

Overwegende dat partijen Fritsen deze uitspraak bestrijden met het volgende middel van cassatie:

[...]

Met betrekking tot het middel:

Overwegende dat 's Hofs, in de 14de en 15de rechts-overweging neergelegde, oordeel aldus is te begrijpen, dat de daar bedoelde uitlatingen van Fritsen bij derden twijfel kunnen wekken aan de objectiviteit en integriteit van NKV en haar voorzitter, doordat die uitlatingen ondubbelzinnig insinueren dat laatstgenoemde in zijn kwaliteit van voorzitter van de adviescommissie van NKV bij zijn adviezen zich laat leiden — in plaats van, zoals het een objectief en integer persoon in die kwaliteit betaamt, enkel door zuiver zakelijke, op zakelijk onderzoek gebaseerde beweegredenen — (mede) door een persoonlijke verhouding tot Eysbouts berustende voorkeur voor deze;

Overwegende dat uitlatingen waarin wordt geïnsinuerd dat een bestuurder van een vereniging, bij het geven van adviezen namens deze, zich, in strijd met wat hem in zijn positie betaamt, laat leiden niet uitsluitend door zakelijke motieven maar (mede) door persoonlijke voorkeur, ook al zijn die uitlatingen niet in beledigende vorm vervat, een voor de betrokkene grievend karakter dragen; dat de in de onderhavige zaak daar nog bij komende omstandigheid dat, zoals het Hof heeft vastgesteld, de uitlatingen zijn gedaan door een lid van de vereniging jegens buiten de vereniging staanden, die uitlatingen bovendien kan stempelen tot een onrechtmatige gedraging, gelijk te dezen door het Hof is aangenomen; dat immers in een zodanig geval als regel zal zijn in aanmerking te nemen — zoals het Hof blijkbaar heeft gedaan — dat de insinuaties afkomstig zijn van een persoon die aan het feit dat hij zelf lid van de vereniging is, een zeker gezag kan ontleen tegenover buiten de vereniging staanden, die van hun kant veelal niet in staat zijn die uitlatingen op haar juiste waarde te beoordelen, terwijl tegenover dezen de mogelijkheden tot het voeren van verweer in eigen kring en tot herstel van geschokt vertrouwen, zoals die binnen verenigingsverband voor de in opspraak gebrachte bestuursleden openstaan, ontbreken;

Overwegende dat uit een en ander voortvloeit dat het tweede onderdeel van het middel tevergeefs wordt voorgesteld;

Overwegende dat uit de door het Hof vastgestelde feiten — waarbij met name valt te denken aan de uitlatingen van Fritsen 'dat logeert maar bij Eysbouts', waarmede, naar het Hof heeft geoordeeld, kennelijk bedoeld is een verband te leggen tussen het logeren door de voorzitter van NKV bij Eysbouts en de inhoud van de door hem gegeven adviezen — wel degelijk kan volgen dat twijfel kan worden gewekt, behalve aan de onbevooroordeeldheid ('objectiviteit') van de voorzitter, aan diens onkreukbaarheid ('integriteit');

Overwegende dat mitsdien het eerste onderdeel van het middel evenmin doel treft;

Overwegende dat ook het derde onderdeel faalt, wijl dit opkomt tegen een feitelijke en derhalve in cassatie niet aantastbare beslissing;

Overwegende wat het vierde onderdeel betreft, dat in vele gevallen, zoals te dezen, de aard van het door het verbod te beschermen belang meebrengt dat de omschrijving van het verbod, ten einde dit effectief te doen zijn, slechts kan geschieden in meer algemene termen,

maar dan ook, naar een redelijke uitlegging, de draagwijdte van het verbod beperkt moet worden geacht tot handelingen waarvan in ernst niet kan worden betwijfeld dat zij, mede gelet op het belang tegen aantasting waarvan het verbod gegeven is, inbreuken, als door de rechter verboden, opleveren; dat, aldus bezien, het verbod voldoet aan de eis, dat in de omschrijving ervan een voldoende afbakening wordt gevonden ter vaststelling van hetgeen al dan niet onder het verbod begrepen is;

Overwegende dat dus ook dit onderdeel niet tot cassatie kan leiden;

Verwerpt het beroep;

Veroordeelt eisers tot cassatie in de kosten van het beroep, tot aan de uitspraak van dit arrest aan de zijde van verweerster begroot op f 50 aan verschotten en f 1.000 voor salaris.

Conclusie Advocaat-Generaal Minkenhof.

Aan eisers — de NV Petit en Fritsen en haar directeur A. Fritsen —, in het vervolg Fritsen te noemen, is door het Hof in kort geding verboden om zich, anders dan binnen verenigingsverband der Nederlandse Klokkenspel-Vereniging zodanig over verweerster of haar bestuursleden uit te laten, dat bij derden twijfel kan worden gewekt aan derzelver integriteit en objectiviteit. Het eerste onderdeel van het middel betreft de term ‘integriteit’. Het verbod zou wat dit betreft niet zijn gerechtvaardigd, omdat een aantasting van de integriteit van de NKV (en haar bestuursleden, in het bijzonder haar voorzitter Mr. de [W.]) niet was vastgesteld en in de toekomst niet viel te duchten.

Nu zijn de woorden ‘objectiviteit’ en ‘integriteit’ niet termen van zodanige exactheid, dat met onomstotelijke zekerheid valt te zeggen wat daaronder valt en wat niet. In het bijzonder in dit geval naderen zij tot elkaar. Met gebrek aan objectiviteit wordt hier m.i. door het Hof bedoeld, dat aan de NKV en aan Mr. de [W.] een tekort aan streven naar objectiviteit wordt toegeschreven. In de 14e rechtsoverweging staat: ‘dat deze uitlatingen ondubbelzinnig insinueren, dat Mr. de [W.] zich bij zijn adviezen als voorzitter van de adviescommissie van de NKV laat leiden door een op persoonlijke verhouding tot Eysbouts berustende voorkeur voor deze’. Het is dus niet het gebrek aan objectiviteit, waarvan iedereen, hoe goed van wil ook, wel eens het slachtoffer wordt, maar een gemis aan de vereiste goede wil. Het zelfde wat in de wandeling pleegt te worden aangeduid als ‘vriendjespolitiek’. ‘Dat logeert maar bij Eysbouts’ insinueert, dat Mr. de [W.] gastvrijheid aanvaardt van Fritsen's concurrent Eysbouts en zich daardoor laat beïnvloeden in zijn adviezen. Aldus gezien komt het gebrek aan objectiviteit dicht bij tekort aan integriteit. Beide begrippen moeten ook verstaan worden in verband met de personen waarop zij betrekking hebben en wanneer zij als in casu worden gebruikt t.a.v. iemand die van beroep rechter is, wordt niet gedacht aan bovenbedoeld ongewild gemis aan het vereiste objectieve oordeel, omdat van een rechter wordt ondersteld, dat

hem die objectiviteit in het algemeen juist wel eigen is. Het gemis aan objectiviteit, zoals door de in het arrest bedoelde uitlatingen wordt gesuggereerd is dus een verwijtbare gedraging en komt dicht bij gemis aan integriteit. In het verband van het arrest ken ik dus aan ‘integriteit’ geen scherp van ‘objectiviteit’ te onderscheiden betekenis toe. Dat voor gebrek aan integriteit noodzakelijk zou zijn, dat persoonlijk voordeel wordt nagestreefd, kan ik niet inzien. Ik acht derhalve het eerste onderdeel van het middel niet gegrond.

Het tweede onderdeel bestrijdt, dat de critiek van Fritsen, waarin twijfel wordt gewekt aan de objectiviteit van de betrokkenen onrechtmatig zou zijn. Ook hier acht ik Fritsen's opvatting van het woord ‘objectiviteit’, zoals het in het dictum wordt gebezigd niet juist. Het is een ‘subjectieve’ objectiviteit, een gemis aan de juiste gezindheid, welke hier wordt bedoeld. Twijfel wekken aan objectiviteit in deze zin is dunkt mij terecht door het Hof onrechtmatig geacht. Ook wanneer dit geschiedt in het kader van de bedrijfsuitoefening. Ik kan mij zelfs niet goed voorstellen, dat Fritsen van uitlatingen, welke hem door het Hof worden verboden — zoals dat verbod naar mijn mening moet worden begrepen — in zijn bedrijfsuitoefening werkelijk voordeel heeft. Een reactie ‘de druiven zijn zuur’ ligt toch voor de hand.

Het Hof heeft zijn verbod beperkt in dien zin, dat Fritsen wel binnen verenigingsverband mag zeggen, wat hem daarbuiten niet vrijstaat. Het schijnt mij een juiste gedachte toe, dat iets binnen een bepaalde kring niet onrechtmatig kan zijn, doch daarbuiten wel. Binnen die kring bestaat minder gevaar voor het ontstaan van verkeerd begrip, de betrokkenen zijn in het algemeen deskundiger en meer geïnteresseerd en er is gelegenheid tot verweer. 's Hof's beslissing komt mij dan ook geenszins onbegrijpelijk voor.

Ook het tweede onderdeel acht ik derhalve niet gegrond.

Het derde onderdeel bestrijdt 's Hof's overweging ‘dat dergelijke uitlatingen nog te meer onrechtmatig zijn, nu Fritsen niet heeft betwist de stelling van appellante (de NKV), dat hun inhoud is in strijd met de waarheid’. Fritsen toch heeft de waarheid van haar uitlatingen steeds volgehouden.

In de 15e RO heeft het Hof de uitlatingen waarom het hier gaat onrechtmatig geoordeeld. Blijkens het ‘nog te meer’ uit de volgende RO is dit een overweging ten overvloede. Als bedoeling van het Hof valt dunkt mij inderdaad aan te nemen, dat ongeacht de waarheid of onwaarheid van de uitlatingen, Fritsen's gedrag onrechtmatig is. Het gaat hier echter niet juist om de waarheid of onwaarheid van de door Fritsen medegegeelde feiten, zoals het logeren van de voorzitter der NKV, Mr. de [W.] bij Eysbouts; het gaat om de insinuatie, dat Mr. de [W.] zich bij zijn adviezen laat leiden door een op persoonlijke verhouding tot Eysbouts berustende voorkeur voor deze en het schijnt mij de bedoeling van het Hof, dat dit laatste ook volgens Fritsen in strijd met de waarheid is. Blijkens de pleitnota in appel is bij pleidooi gezegd, dat de integriteit van Mr. de [W.] of van welk bestuurslid ook buiten twijfel was.

Het Hof heeft de uitlatingen van Fritsen aldus opgevat, dat zij wel de strekking hadden de integriteit van Mr. de [W.] aan te tasten. In deze zin zou de hierbedoelde overweging kunnen worden begrepen, ofschoon zij zeker duidelijker had kunnen zijn en het Hof, indien ik de bedoeling althans goed begrijp, beter had kunnen zeggen, dat de strekking van de uitlatingen in strijd met de waarheid was. Onbegrijpelijk schijnt mij de overweging van het Hof niet toe.

Het vierde onderdeel van het middel acht het verbod te ruim en te vaag en een onaanvaardbare inbreuk op de vrijheid van meningsuiting.

Ook dit onderdeel van het middel kan m.i. niet slagen. Het verbod moet uiteraard redelijk worden uitgelegd (zie Uw arrest van 3 jan. 1964 NJ 1964 no. 445) en zoals uit het bovenstaande blijkt, acht ik een redelijke uitlegging van het woord 'objectiviteit', dat hiermede bedoeld is een bepaalde geesteshouding aan te duiden, welke bij lieden die geroepen worden over bepaalde zaken van groot maatschappelijk of financieel belang een oordeel uit te spreken, mag worden ondersteld en geeist en van welker afwezigheid een verwijt mag worden gemaakt. Zo gezien staat het verbod niet in de weg aan zakelijke critiek en beperkt het niet op onaanvaardbare wijze de vrijheid van meningsuiting. Een verbod van uitlatingen als hier onrechtmatig worden geacht moet uit den aard der zaak nogal vaag en ruim zijn, opdat degene 'wiens gedragingen (voorlopig) onrechtmatig zijn geacht niet de kans krijgt door een kleine wijziging in die gedragingen nog juist langs het verbod heen te glippen. Aan de andere kant mag het verbod ook niet dermate ruim worden omschreven, dat rechtmatige gedragingen mede daaronder vallen' (noot HB onder HR 27 april 1962 NJ 1962 no. 254). Dit geldt nog te meer, wanneer de gewraakte gedragingen bestaan in uitlatingen, waarvan ontelbare varianten mogelijk zijn, en bovendien nog uitlatingen die als insinuaties worden gequalificeerd, d.w.z. die letterlijk genomen van onschuldige aard zijn, maar een onrechtmatige strekking hebben. De rechter kan dan moeilijk anders dan de strekking van de ongeoorloofde uitlatingen aangeven. Enige ruimte moet hem daarbij noodzakelijk worden gelaten. Deze strekking in het oog houdende acht ik door het litigieuze verbod de grenzen niet overschreden.

Ik acht derhalve het middel in al zijn onderdelen ongegrond en moge concluderen tot verwerping van het beroep met veroordeling van de eisers in de op de casatie gevallen kosten.
